

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA YENİ BİR BENZETME KATEGORİSİ: RİTMİK BENZETMELER

Şahru PİLTEN UFUK*

Özet: Türk edebiyatı metinlerinde Sait Faik hikâyeleri örnekleminde “gibi” edatıyla kurulmuş benzetmelerin incelenmesiyle daha önce literatürde yer verilmemiş yeni bir benzetme türünün varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada yapısında ritmik bir etkinin doğmasına yardım eden söz figürleri bulunduğu için “ritmik benzetmeler” olarak adlandırılan bu benzetme kategorisinin tanımlanması, incelenmesi ve tasnifi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ritmik benzetmeler, benzetmeler, üslup bilim, retorik, söz figürleri

A New Category Of Simile in Modern Turkish Literature: Rhythmic Similes

Abstract: By investigating similes with the postposition of “gibi” in Turkish literature in the sample of Sait Faik’s stories a new category of simile which has not been taken part in literature is determined. In this study it is aimed to define, investigate and classify this category of simile which is called as “rhythmic similes” as in the structure of those similes figures of speech are used to create a rhythmic effect.

Keywords: rhythmic similes, similes, stylistics, rhetoric, figures of speech

GİRİŞ

“Ritmik benzetmeler” yapısında sahip olduğu ses, kelime ve yapı tekrarları, simetri vb. söz figürleriyle anlatıma vurgu, bağdaşıklık, pekiştirme gibi çok sayıda unsur söyleyişe ise ahenk kazandıran benzetmelerdir. “Ritmik benzetmeler” ilk olarak bu çalışmada ayrı bir kategori olarak detaylı şekilde incelenecektir. Bu doğrultuda birinci bölümde benzetme için farklı disiplinlerce yapılan tanım ve sınıflandırmalara yer verilmiş, ikinci bölümde ritim kavramı üzerinde durularak edebiyat ve ritim arasındaki ilişki ortaya koyulmuştur. Üçüncü bölüm ise ritmik benzetmelerin tanımlanması, incelenmesi ve tasnifini içermektedir.

Üçüncü bölümde yapılan araştırmada modern Türk hikâyesinin önemli temsilcisi Sait Faik’in hikâyelerindeki gibi benzetme edatıyla kurulmuş benzetmeleri içeren bir derlemeden yararlanılmıştır. Ritmik benzetmelerin sınıflandırılmasında Filizok (2015) tarafından ritmik bir etkinin doğmasına yardım

---

* Yrd. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, E-posta: sahrupiltenufuk@sakarya.edu.tr

eden söz figürleri için yapılmış tasnif, benzetme derleminde tespit edilen örnekler dâhilinde detaylandırılarak, kullanılmıştır.

1. BENZETME

1.1. Benzetmenin Tanımlanması

Geçmişte şiire özgü bir söz sanatı olarak görülen *benzetme* (Osm. *teşbih*, İng. *simile*) günümüzde genel dilde olduğu kadar, özel dillerde; günlük konuşmalarda, edebî eserlerde, haber ve reklam metinlerinde yaygın olarak kullanılan bir söz figürüdür. Kullanım alanının genişlemesi daha önce yalnızca *belagat* ile ilişkilendirilen benzetmeyi *üslup bilim* (*biçem bilimi / anlatumbilim / deyişbilim* İng. *stylistics*, Fr. *stylistique*), *anlam bilim* (İng. *semantics*), *psikolojik dil bilim* (İng. *psycholinguistics*) ve *bilişsel dil bilim* (İng. *cognitive linguistics*) gibi alanlarının da ilgi sahasına sokmuştur. Bu gelişmeler benzetmenin tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda disiplinlere has farklılıkların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Klasik Türk edebiyatında benzetme belagat ilminin konuları arasında değerlendirilerek “asırlarca kalıplaşmış söz ve manalarla sevgiliyi, tabiatı, his ve hayalleri, dert ve sıkıntıları, zevk ve coşkuları anlatan” (Eliacık 2013: 580) şiire özgü bir edebî sanat olarak ele alınmıştır (Külekcı 1999: 28-29).

Modern Türk edebiyatında ise benzetme şiirin yanı sıra nesirde özellikle hikâyelerde sıkça kullanılan bir sanat hâline gelmiştir. Bu bağlamda hikâye yazımında benzetmenin şiirsel bir özellik olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği tartışma konusudur. Bazı edebiyatçılar geçen zaman ve yazı tecrübesinin etkisiyle “hikâyede dil kullanımının öncelikli değer hâle geldiğini düşünerek düz benzetmenin modern edebiyatta artık şiirden çok hikâyeye mâl edilmesi gerektiğine” hükmetmektedir (Daşcıoğlu 2007: 54). Bununla birlikte benzetmenin şiire has olduğu düşüncesini koruyan ve düzyazılarda kullanımını dilin şiirselleştirilme çabasının bir ürünü olarak görenlerin sayısı da az değildir (bkz. Asa 2004; İslâm 2005; Aydın 2011).

Anlam bilimciler tarafından benzetmenin karşılaştırma işlevi ön plana alınmıştır. Bu bağlamda benzetme iki şey veya olay arasında dolaylı denklikleri ve karşılaştırmalı yapıları resmederek açıklayan, paylaşılan özellikler hakkında bir takım iddialar öne süren ve aslında birbirinden çok farklı olan iki şey arasındaki benzerlikleri ortaya koymak için bilişsel dayanakları kullanan bir yapı olarak görülmüştür (Ortony 1993: 344; Israel vd. 2004: 125; Croft ve Cruse 2004: 211; Cruse 2006: 165).

Bilişsel dil bilimciler düşünmeyle olan ilişkisine odaklanarak benzetmeyi “çoğunlukla farklı alanları birleştirerek tıpkı metafor gibi içinde yaşadığımız dünyayı düşünme ve hakkında konuşmada merkezî bir rol oynayan bir anlam tasvirî, bir zihinsel süreç” olarak tanımlanmıştır (Bredin 1998: 68).

Üslup bilimciler anlatıma katkısının üzerinde durarak benzetmeyi “iki kavram arasında imgesel ve tasvirî açıdan karşılaştırma yapma yolu” olarak tanımlamışlardır (Wales, 1989: 421).

Psikolojik dil bilimciler açısından ise benzetme hafızadaki anlamların sunumu olarak görülmüştür (Ortony 1980).

1.2. Edebiyat teorisyenleri tarafından yapılan benzetme sınıflamaları

Edebiyat teorisyenleri tarafından benzetme yapılarında benzetme unsurlarının¹ tam ya da eksik olmasına, aynı unsurun birden fazla kullanılıp kullanılmamasına, unsurların anlam özelliklerine veya birbiriyle olan anlam ilişkilerine göre çeşitli tasnifler yapılmıştır. Bu bağlamda yapılmış en temel ayırım “benzetme unsurlarından birinin ya da birkaçının kullanılıp kullanılmaması açısından” yapılandır. Bu ölçüt dâhilinde benzetmeler dört grupta incelenir: Bütün unsurların birlikte yer aldığı benzetmeler *ayrıntılı benzetme* (Osm. *teşbih-i mufassal*), benzetme yönü kullanılmayan benzetmeler *kısaltılmış benzetme* (Osm. *teşbih-i mücmel*), benzetme edatı kullanılmayan benzetmeler *pekiştirilmiş benzetme* (Osm. *teşbih-i müekked*), hem benzetme yönü hem benzetme edatı kullanılmayan benzetmeler *yalın benzetme* (Osm. *teşbih-i belîğ*) şeklinde adlandırılır (Dilçin 1999: 407-409).

İkinci bir sınıflandırma ise “benzeyen ve benzetilenin sayısına göre” yapılmıştır. Bu sınıflandırmada benzeyenin tek, benzetilenin çok olduğu benzetmeler *toplu benzetme* (Osm. *teşbih-i cem*), tersi benzeyenin çok, benzetilenin tek olduğu benzetmeler *düzenlenmiş benzetme* (Osm. *tesviye*) olarak adlandırılır. Ayrıca benzeyen ve benzetilenin her ikisinin de birden fazla olduğu durumlar kendi içinde *ayrılmış benzetme* (Osm. *teşbih-i mefrûk*) ve *dürülmüş benzetme* (Osm. *teşbih-i melfûf*) şeklinde ikiye ayrılır. Birinci grupta her benzeyenin yanında kendi benzetilene yer alırken ikinci grupta önce benzeyenler, sonra benzetilenler sıralanır (Külekçi, 1999: 34-36; Kocakaplan 1992: 171).

Benzetmeler “benzetme yönü bakımından benzeyen ve benzetilenin üstünlük derecesine göre” de ikiye ayrılır. Birinci grupta benzetme yönü bakımından benzetilen benzeyenden üstündür. *Değiştirilmiş benzetme* (Osm. *teşbih-i maklûb*) adı verilen ikinci grupta ise benzetme yönü bakımından benzeyen benzetilenden üstündür (Külekçi 1999: 37).

Edebiyat teorisyenleri tarafından yapılan bir diğer tasnif ise “benzetme yönünün özelliklerini” temel alır. Bu sınıflandırmada benzetmeler sekiz alt gruba ayrılır (Külekçi 37-40): (i) Benzetme yönü, hem benzeyenin hem de benzetilenin nefsinde

¹ Benzetmenin dört temel unsuru (Osm. *erkân-ı teşbih*): *benzeyen* (Osm. *müşebbeh*, İng. *tenor/topic/target*, Lat. *primum comparandum*), *benzetilen* (Osm. *müşebbehün bih*, İng. *vehicle/source*, Lat. *secundum comparatum*), *benzetme yönü* (Osm. *veh-i şebeh/maksad-ı teşbih*, İng. *ground*, Lat. *tertium comparationis*) ve *benzetme edatı* (Osm. *edât-ı teşbih*, İng. *postposition*).

gerçekten bulunanlar **tahkîkî teşbih**; (ii) benzetme yönü hayal ürünü olup benzeyen ve benzetilenin nefsinde bulunmayanlar **tahayyülî teşbih**; (iii) birbirine zıt unsurlarla yapılanlar **tehekkümü teşbih**; (iv) önce taraflar arasındaki benzetme yönlerinin sıralandığı, en son temel unsurların açıklandığı benzetmeler **temsîlî teşbih**; (v) benzetme yönü tek yönlü olanlar **sade teşbih**; (vi) çok kullanılmış benzetme yönleriyle yapılanlar **amiyane teşbih**; (vii) orijinal benzetmeler **edibâne teşbih**; (viii) benzeyen ve benzetilenin benzetme yönü bakımından bir üstünlük arz etmediği benzetmeler ise **teşâbüh** şeklinde adlandırılmıştır.

1.3. Dil bilimciler tarafından yapılan benzetme sınıflamaları

Belagatçiler benzetme tasniflerinde benzetme unsurlarını merkeze alırken dil bilimciler çok çeşitli ölçütler kullanmıştır. Bunların içinde en temeli anlam özellikleri dikkate alınarak yapılan ayırmadır. Bu bakış açısıyla benzetmeler (i) **gerçekçi benzetmeler** (İng. *realistic similes*)² ve (ii) **metaforik benzetmeler** (İng. *metaphorical similes*) olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçekçi benzetmeler biçimsel olarak benzetme yapısına sahip olmakla birlikte gerçek bir benzetme olarak görülmez. Bu doğrultuda **benzetme** (İng. *simile*) terimi metaforik benzetmeleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Croft ve Cruse 2004: 211; Ortony 1993: 342-356)³.

Benzetmeler “benzetme yönü” açısından da ele alınarak ikiye ayrılmıştır (Fromilhague 1995: 83-84). Benzetme yönü direkt olarak belirtilen, her hangi bir yorum gerektirmeyen benzetmeler **açık benzetme** (İng. *explicit similes*) olarak adlandırılmıştır: *elma gibi kırmızı*. Benzetme yönü direkt olarak verilmeyerek okuyucunun yorumuna bırakılanlar ise **kapalı benzetmeler** (İng. *implicit similes*) olarak adlandırılmıştır. Bu benzetme türünün yorumlanması için de belirli bir kültürel alt yapıya sahip olunması gerekir: Türkiye Türkçesinde sıcak günlerde serin esen hafif rüzgâr için kullanılan *limonata gibi* benzetmesi vb.

Dil bilimciler tarafından benzetmelerin tasnifi için kullanılan bir başka ölçüt de özgünlüktür. **basamaklıp benzetmeler** (İng. *stereotype similes*), **kalıplaşmış benzetmeler** (İng. *conventionalized and fixed similes / stereotype similes*), **olağan benzetmeler** (İng. *ordinary similes*), **orijinal benzetmeler** (İng. *original similes*) ve

² Gerçekçi benzetmeler literatürde **nesnel benzetmeler** (İng. *objective similes*) (Ullmann 1970: 213; Fromilhague 1995: 77; Kıran 2006: 346; Altun 2012: 166), **doğrudan benzetmeler** (İng. *literary similarity*) (Ortony 1993: 342-356; Croft ve Cruse 2004: 211), **doğrudan karşılaştırmalar** (İng. *literal comparisons*) (Levinson 1983; Ortony 1993) veya **benzerlik ifadeleri** (İng. *statements of similarity*) (Croft ve Cruse 2004) olarak da isimlendirilmiştir.

³ Ayrıca bu gruptaki benzetmelerin **duygusal benzetmeler** (İng. *emotive similes*) (Ullmann 1970: 213), **öznel benzetmeler** (İng. *subjective similes*) (Fromilhague 1995: 77), **doğrudan olmayan benzetmeler** (İng. *non-literary similarity*) (Ortony 1993: 342-356), **doğrudan olmayan karşılaştırmalar** (İng. *non-literal comparisons*) (Ortony 1993: 342-356), **eğretilemeli benzetmeler** (Kıran 2006: 346), **farazî benzetmeler** (Altun 2012: 167) gibi adlandırmaları da mevcuttur.

yaratıcı benzetmeler (İng. *creative similes*) bu tasnifin içinde sıralanır (Bredin 1998). Yaratıcı benzetmeler ise kendi içinde üç bölüme ayrılır: (i) *Metafiziksel benzetme* (ing. *conceit / metaphysical conceit*) 17. yüzyıl şairlerinden John Donne'un (1572-1631) ve onun şiir anlayışının takipçisi olan diğer metafiziksel şairlerin şiirlerinde görülen karakteristik bir unsurdur. Metafiziksel benzetmede John Donne'un "*hava inceliğinde dövülmüş altın gibi*" (*like gold to airy thinness beat*) örneğinde olduğu gibi normal şartlar altında bir araya gelmesi mümkün olmayan imgeler ilişkilendirilerek karşılaştırılır. (Wales 1989). (ii) *Epik benzetme* (İng. *epic simile / homeric simile / extended simile*) öncülüğünü Eski Yunan şairi Homer'in yaptığı epik türe has benzetmelerdir. Bu türde benzeyen ve benzetilen çok detaylandırılarak ifade edilir. Sıradan bir benzetmeden farklı olarak genellikle elli ila yüz satırı bulan uzunlukta görülür (Wales 1989: 150-151). (iii) *Ansiklopedik benzetmeler* (İng. *encyclopaedic simile*)'de benzetilen kültürel göndermeye sahip bir özel isimdir. Yorumlanmaları anlamlandıracak kişinin şahsi bilgisine bağlı olduğundan ansiklopedik benzetmelerde göndermeler (edebî alıntılar; kişi, yer, olay, şarkı ya da filmlerden bahsetmek vb.) kültürel açıdan sınırlıdır (Leppihalme 1997: 2- 11): *Mevlana gibi hoş görülü, bu kubbede baki kalan hoş bir seda gibi* vb.

Son dönemlerde Batı literatüründe ortaya koyulan bir benzetme türü de *şiirsel benzetmedir* (İng. *poetic simile*). Bu benzetme türüyle ilgili iki farklı yaklaşım vardır. Birinci yaklaşımda şiirlerde bulunan her türlü benzetme şiirsel benzetme olarak adlandırılmıştır. İkinci yaklaşımda ise şiirsel benzetmenin şiire özgü olmadığı gibi şiirde bulunan her benzetmenin de şiirsel benzetme olarak görülmemesi gerektiği savunulmuş, gerek şiirlerde gerek düzyazılarda bulunan metaforik, sembolik ve imgesel kullanımlar ve söz oyunları içeren benzetmeler ahenk unsurları içermese de şiirsel benzetme olarak görülmüştür (Fishelov 1993).

Tespit edilen bir başka tür de ritmik benzetmelerdir (İng. *rhyming similes*). Bu terim literatürde Vietnam diline has, fonetik olarak uyumlu, genellikle uyaklı ifadelerin bir benzetme yapısında bir araya gelmesiyle oluşturulmuş, kalıplaşmış, anlamsız yapılar için kullanılır (Nguyen ve Zuckermann 2012; Pilten Ufuk 2015). Pilten Ufuk (2015: 328, 338) Vietnam diline özgü bu benzetmeleri "ritmik benzetmeler" adıyla tanıtmış ve içerik açıdan Vietnam benzetmelerine benzememekle birlikte Türk nesrinde kelimelerin fonetik uyumunun yanı sıra anlam özelliklerinin de dikkate alınarak oluşturulan ve ritmik benzetme olarak adlandırılacak benzetmelerin varlığından söz etmiştir. Bununla birlikte söz konusu makalede sadece bu türün Türk edebiyatındaki varlığından söz edilmekle yetinilmiş, türün özellikleriyle ilgili bilgi verilmemiştir. Bu çalışmada ise ritmik benzetmeler üzerine detaylı bir inceleme yapılması amaçlanmaktadır.

2. RİTİM

2.1. Ritmin Tanımlanması

Ritim (*ahenk / musiki / müzikalite / armoni*, Osm. *insicam / tecânüs / teellüf / selâset*, İng. *rhythm / harmony*) kelimesinin kökeni Yunanca "akış" (Wales 1989:

410) “belirli bir akış yolu” (Fraisse 2013: 150), “düzenli tekrarlanan herhangi bir hareket, simetri” (Liddell ve Scott 1996) anlamında *rhythmos* kelimesine dayanmaktadır. Ritim ve akış arasındaki anlam bağlantı genellikle inanıldığı gibi dalgaların düzenli hareketine istinaden oluşmamıştır (Benveniste 1951: 283). Nitekim Yunancada *rheo* ve *rhythmos* kelimeleri hiçbir zaman denizle ilgili bağlamlarda yer almamıştır. *Rhythmos* genellikle anlık, doğaçlama ve değiştirilebilir “biçim” anlamında İyon felsefesinin bir anahtar kelimesi olarak kullanılmıştır (Fraisse 2013: 149-150).

Ritim kavramı üzerinde antik Yunan filozoflarından itibaren tartışılabilmiş, bununla birlikte genel kabul görmüş bir tanım henüz ortaya konulmamıştır. Aristo varlıkların doğasından kaynaklanan ritmin düz yazıda bir gereklilik olduğunu açıklayarak Pisagor’un Plato tarafından da benimsenen görüşlerinden esinlenen metafiziksel doktrinler ortaya koyar. Kâinatın yasalarının izini sayılarda süren Pisagoristlere göre, her şeye kesinlik kazandıran sayılardır. Aristo ritim kavramına bu açıdan yaklaşarak onu, maddeye verilen bir biçim, söz biçiminde ortaya çıkan sayı olarak görür (Filizok 2015: 2). Ona göre ritimden mahrum kompozisyon belirsiz ve sınırsızdır. Sınırsız olan şeyler ise nahoş ve insan kavrayışının ötesinde olduğundan dolayı bunlar için bazı sınırlama prensipleri gereklidir. Bu sınırlama düz yazıda ritim tarafından sağlanmıştır (Atkins 2014: 145). Çünkü Aristo’ya göre düz yazı vezne değil, ritme sahip olmalıdır, aksi takdirde metin şiire dönüşür. Fakat düz yazıda kullanılan ritmin belirli bir karakteri olmamalı ve belirli bir noktadan öteye geçmemelidir (CAP 1913: 72). Sınırlandırma prensibi şiirin düzenli olarak tekrarlanan karakteristik hareketlerini içine almamalıdır. Diğer bir deyişle düz yazının ritmi daima değişen ve sınırsız çeşitlilikte olmalıdır (Atkins 2014: 145).

Aristo’nun düz yazı ritmi üzerine ilgisi büyük ölçüde onun açıklık isteğine bağlı olarak gelişmiştir. O ritmin bir çeşit noktalama işareti gibi hareket etmesini ister. Bu noktada Antik Yunanda düz yazıların ve şiirlerin bireysel olarak okunmadığını daha aktörler, hatipler, eğitilmiş okuyucular tarafından yapılan okumaların dinlendiğini hatırlamak gerekir. Bu açıdan Yunan yazısında kelimeler arasında boşluk bırakılmadığı da göz önünde bulunursa Antik Yunanda ritmin anlamın bölünmesi için ne denli kullanışlı bir araç olduğu da anlaşılacaktır. (CAP 1913: 72).

Plato ise Pisagor’un düşüncelerini müzik, nazım ve nesre uygulayarak ritmi ifadeye tümüyle düzen ve ölçü getiren bir unsur şeklinde görür (Atkins 2014: 144-145). Bu bağlamda Plato ritim kavramını fiziksel harekete adapte eder. *Şölen* isimli eserinde karşıtlıklar, uyuşma ve ritim arasında bir ilişki kurarak “iki şey birbirine karşıt olduğu sürece bir uyuşma olmaz, çatışan, uyuşmayan şeyler bir ahenk kuramaz. Ritim için de bu böyledir; çünkü ritim, birbirine karşıt olan hızlıyla yavaşın uyuşmasından doğar” der. *Yasalar*’da ise ritmi “fiziksel hareketin düzeni” olarak tanımlar (Fraisse 2013:150).

Günümüzde ritim genel olarak “hareket ettirici süreçlerin özel bir sunuluşu, düzenlenişi” (Brik 1995: 126) ele alınmakta müzik, resim, edebiyat gibi sanat

dallarında ortak bir terim olarak kullanılmaktadır. Ritmin farklı bilim ve sanat dallarında farklı tanımlamaları da mevcuttur:

Müzik: “Bir dizede, bir notada vurgu, uzunluk veya ses özelliklerinin, durakların düzenli bir biçimde tekrarlanmasından doğan ses uygunluğu, tartım” (TS 1658)

Ses bilgisi ve bürün bilim (İng. prosody): “Bir dildeki vurgulu ve vurgusuz hece kalıpları” (Wales 1989: 410)

Görsel sanatlar: “Gözle görülebilir devamlı biçimlerin tekrarı ile elde edilen akıcılık veya devamlılık; ölçülü vurguların kullanılması; renkler, motifler veya fırça ve/veya spatul darbeleri ile yakalanan müzikalitelere.” (<https://gorselsanatlar.wordpress.com/tag/ritm-nedir/>)

Edebiyat “dilbilimsel elementler yardımıyla yaratılmış, zaman içinde gerçekleşen benzer, analog ses izlenimleri; konuşma zincirindeki kurallı geriye dönüşler ve kopuşlar” (Filizok 2015: 1)

2.2. Edebiyat ve ritim

Yukarıda edebî açıdan yapılan tanımında ritmin geriye dönüşlü yapısına vurgu yapılmaktadır. Ritmin bu yapısı onun klasik anlayışta nesirden ziyade nazımla ilişkilendirilmesine sebebiyet vermiştir. Nitekim Batı literatüründe nazım anlamında kullanılan *verse* kelimesinin kökeni Latince *versura* “sabanın bir tur atıp da geriye döndüğü yer (ve tabii an)” kelimesidir. Nesir anlamında kullanılan *prose* ise “dosdoğru hareket etmek” anlamına gelen Latince *provorsus* kelimesine dayanarak nesirdeki ilerleyici yapıyı yansıtmaktadır (bkz. Agamben 2009: 28; http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=prose). Bu doğrultuda ritim “şiir dilini öteki metinlerin dilinden ayıran yönlerden biri” (Aksan 1999: 19) ve “şiiri musiki sanatına yaklaştıran en temel nitelik” (Çetişli 2006: 31) şeklinde nitelendirilerek şiire has bir özellik olarak görülmektedir.

“Şiirde ritim, mısranın yapısı, vezin, kafiyeler, duraklar, mısra boyunca ortaya çıkan vurgular yardımıyla fark edilirken” nesirde telaffuzla yani “periyodların sayısına, çeşitli öğelerinin uzunluğuna ve vurgulu hecelerinin dağılımına bağlı olarak ortaya çıkar”. (Filizok 2015: 1). Batı nesirinde telaffuza dayalı ritim düzeni özellikle 16. Yüzyılda Lyly’nin dolaylamalarıyla (euphuism) ve 18. Yüzyılda Johnson gibi deneme yazarları tarafından paralelizm ve karşıtlığın (antithesis) söz dizimsel düzeniyle geliştirilmiştir. Nazıma çok yakın ritmik bir nesir anlayışı ise Wulfstan gibi vaizler tarafından Anglo-Sakson döneminde geliştirilmiştir. Ritim bazen Dickens gibi roman yazarları tarafından etkileyici veya ikonik tesirler için ön plana çıkartılmıştır (Wales 1989: 410).

Modern nesir anlayışında ise ritme estetik unsurları dışında pragmatik özellikleri de göz önünde tutularak sıkça yer verilmektedir. Bu doğrultuda nesirde (i) okurun dikkatinin çekilmesi ve uyarılması, (ii) şiirsel bir ahenk yaratılarak okuyucuda estetik haz uyandırılması, (iii) okuru metnin içine çekerek okumada sürekliliğin sağlanması, (iv) okuyucuda tekrar okunma isteği uyandırılması, (v) ritim vasıtasıyla

oluşan zihinsel çağrışımlarla okurun metne katılımının artması gibi faydalar göz önüne alınarak ritmin imkânlarından yararlanılmaktadır (Elmas 2010: 181-182; Aydın 2011: 154).

Şiirde olduğu gibi nesirde de ritim bir takım söz figürlerinin kullanılmasıyla sağlanmaktadır. Filizok (2015: 5) ritmik bir etkinin doğmasına yardım eden söz figürlerini aşağıdaki şekilde sınıflamıştır:

- a) **Aynen tekrarlar** (Fr. *épizeuxie*): Bir kelime yahut ifadenin aynen tekrarıdır.
- b) **Müştaklar** (Fr. *polyptote*): Aynı kelime kökünden türemiş kelimelerin tekrarıdır.
- c) **Cümle başı tekrarları** (Fr. *anaphore*): Mısranın yahut cümlenin başında aynı kelimelerin tekrarlanmasıdır.
- d) **Yakın anlamlı kelimelerin tekrarı** (Fr. *paronomase*).
- e) **Asonans**: Bir mısradaki ünlülerin tekrarlanmasıdır.
- f) **Aliterasyon**: Bir mısradaki ünsüzlerin tekrarlanmasıdır.

3. RİTMİK BENZETMELER

Özellikle modern hikâyecilikte yazının şiire yaklaştırılmasıyla, daha önceki dönemlerde şiire ait olarak görülen ritim unsurları ve benzetme gibi pek çok edebî sanat düz yazıya mâl olmaya başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte benzetme, modern edebiyatta farklı özellikler kazanarak farklı türlere ayrılmıştır. Bunlardan biri de ritmik benzetmedir. Derlemde tespit edilen ritmik benzetmeler (i) tekrarlarla oluşturulanlar, (ii) simetriyle oluşturulanlar ve (iii) karışık kullanımlar olmak üzere üç bölümde incelenebilir.

3.1. Tekrarlarla oluşturulmuş ritmik benzetmeler

3.1.1. Kelime tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Kelime tekrarı ritmik benzetmelerde sıkça kullanılan bir söz figürüdür. Derlemde yer alan benzetme yapılarında kelime tekrarlarının (İng. *reiteration*) farklı işlevleri ön plana çıkmaktadır. Örneğin aşağıdaki cümlede tekrarlar, müzikalite kazandırılmasının yanı sıra ifadenin ayrıntılandırılması amacıyla da kullanılmıştır. Ayrıca bu kullanımla okuyucunun dikkati tekrarlanan sıradanlaştırılan yapının içinde yer alan “farklı” unsura çekilerek “acı” sıfatı vurgulanmaktadır:

Bir şey söylemek, acı bir şeyler söylemek istiyormuş gibiydi. (A.Ş. s.116, str.16-17)

Aksan (1999: 218)’a göre “doğal, olağan şeyler anlatılırken tek düze anlatımın hemen arkasından geliveren beklenmedik bir kavram okuyan/dinleyende bir şaşkınlık ve buna bağlı olarak bir etkilenmeye neden olmaktadır.” Aşağıda verilen *iştahlı* sıfatının tekrarlandığı örnekte Aksan (1999: 218)’ın tanımlamasına uygun olarak sıfatın önce insanı ardından ise -zıt bir kavram olan görülebilecek şekilde- bir hayvanı nitelemek için kullanılmasıyla anlatımın sıradan olmasının önüne geçilmektedir:

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA YENİ BİR BENZETME KATEGORİSİ:
RİTMİK BENZETMELER

İştahlı insanlar gibi iştahlı martılar da oluyor. (İ.K.B.H. s.45 str.29–30)

Tekrarlanan kelimelerin yer aldığı kelime gruplarının içerisine zıt kavramlar yerleştirilmesi de yine ritmik benzetmelerde etkileyiciliği arttırmak için kullanılan bir anlatım şeklidir. Aşağıdaki cümlede *kirli* ve *temiz* kelimelerinin kullanımı bu duruma örnek olarak verilebilir:

Birçok kirli çamaşırları ortaya çıkardığı gibi, birçok temiz çamaşırları da kirlettiği oluyor. (H.B. s.17, str.28)

Ayrıca tekrarlarla “belli bir kavram ya da önermenin dinleyen/okuyanın zihninde yer etmesi, pekiştirilmesi de sağlanmaktadır” (Aksan 1999: 218). Aşağıdaki benzetmede benzeyenin en önemli özelliği olarak görülen yenilik, “yeni” kelimesinin tekrarıyla zihinde pekiştirilmiştir:

... incecik bir telden yeni dünyalar, yeni zevkler, yeni duygular pazarını top kumaşlar gibi açmışlardı. (T.Ü. s.80 str.27-29)

3.1.2. Müştaklar ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Aynı kelime kökünden türemiş kelimelerin yer aldığı ritmik benzetme yapılarında müştaklara, daha çok armoniyi oluşturmak için, *gibi* benzetme edatının hemen sağında ve solunda yer verilir:

...kırlangıç yuvasındaki kadına sanki günahmış gibi, günah işletirim bu ışığın altında. (K.Y.K.s.102 str.32-34)

Yıllar da durulmayan istasyonlardan geçer gibi geçiliyor be! (R.M. s.52 str.7)
hulyalarını ince sopalar kırar gibi çat çat kırmış... (B.s.18 str.9-10)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi ritmik benzetmelerde kullanılan müştaklar genellikle farklı benzetme unsurlarının içinde yer alır. Ender olarak tek bir benzetme unsurunun ifadesinde aynı kökenden kelimelerin kullanıldığı görülür:

Karanlıkta bir kıvılcım, kara bir kıvılcım gibi pırıldadı. (Ö.B.H. s.5 str.21)

3.1.3. Yakın anlamlı kelimelerin tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Ritmik benzetmelerde yakın anlamlı kelimelerin tekrarı okuyucunun dikkatini belirli bir noktada toplamanın ve pekiştirmenin yanı sıra anlatılmak istenenin ayrıntılandırılmasını sağlamak için de kullanılmıştır. Ritmik benzetmelerin bu grubunda yakın anlamlı kelimelerin çoğunlukla ikili tekrarlarına rastlanır:

Ateşböceğinin ışığı soğuk, buz gibi bir ışık... (K.Y.K. s. 102 str. 16-17)

İlk bakışta insana zevkli, eğlenceli bir şeymiş gibi gelen bu titreme, hakikatte bir ölüm dansı idi. (D.B.Ö. s.80 str.14–15)

Bununla birlikte az da olsa üçlü tekrarlar da tespit edilmiştir:

Bir ikinci zehir atışından sonra kendisini görür görmez, sanki bir heyula, bir cadı, bir gulyabani görmüş gibi kaçıyordu. (A.Ş. s.130, str.16)

3.1.4. Zıt anlamlı kelimelerin tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Kavram alanı kuramına göre, kavramlar insan zihninde tek tek değil ilişkili oldukları diğer kavramlarla bir arada bulunmaktadır. Nitekim insan zihninde birbirine zıt kavramlar arasında bir ilişki bulunur. Güzeli düşünürken çirkini, küçüğü düşünürken büyüğü zihnimizde ilişkilendirerek bir arada düşünürüz. Bu yüzden bir ifadede karşıtlıkların varlığı kavram ve önermelerin zihinde daha belirgin bir biçimde canlanmalarını sağlar. Bu yüzden güçlü ve etkileyici bir anlatım sağlamak, olay ya da durumu daha somut bir biçimde yansıtmak ya da bellekte kalan kalıplar elde etmek için söylemde karşıtlıklardan yararlanılır (Aksan 1999: 113-118). Bu duruma paralel olarak derlemde zıt anlamlı kelimelerin farklı benzetme unsurları olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu tip örneklerde zıt anlamlı kelimeler *gibi* edatının hemen sağında ve solunda yer almaktadır:

Arada çocuk gibi büyükler de yok değildi. (B. s.13 str.33-31)

...yandan çarklı vapurlarla yıldızlara karşı insanları askla, şehvetle sevdiğimizi hatırlayarak, insan olduğumuzu unuttur gibi hatırlayarak...
(Y.Ç. s. 84 str.32-35)

Bunların yanı sıra derlemde zıt anlamlı kelimelere *gibi* edatının her iki yanında yer verilerek simetriye dayalı bir ritmin oluşturulduğu örneklerle de rastlanır:

...orada yeşille güvem arası renklerin birbiri üzerine konmuş cam levhalar azaltılıyor çoğaltılmış gibi açık koyu renk oyunları yaptığı sezilir. (B .s.11 str. 5-8)

3.1.5. Aliterasyon ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

“Ses yinelenmesi” olarak da tanımlanabilen aliterasyon ritmik benzetmelerde en sık görülen ritim unsurlarındandır. Aliterasyon “bir şiirin herhangi bir dizesinde veya düzyazının bir cümlesinde, aynı ünsüzlerin ya da benzer hecelerin bir ahenk oluşturacak biçimde tekrarlanması suretiyle yapılan bir edebî sanattır.” “Aliterasyon sanatıyla anlama da yansıyan bir âhenk oluşturmak amacı güdülür” (Karataş 2004: 33)⁴. Anlam ve ses tekrarları arasındaki ilişki bu çalışmada kullanılan benzetme derleminde de tespit edilmiştir:

...hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? (G.O.H.O. s.39 str.8-9)

Ağın kurşunlarını öyle tertipli sıralamıştır ki ben taşı bırakır bırakmaz, benim karmakarışık gibi gördüğüm, kara ağ, kendiliğinden, Apostol'un kürek çekisiyle bir kafada, denize adeta döküliverirdi. (A. s. 45 str. 15-18)

Yukarıda verilen ilk örnekte *ağır bir su gibi bir sevgi* benzetmesinde *sevgi*'nin *s* sesini ihtiva eden *su*'ya benzetilmesi tesadüfi değildir. *s* sesinin akıcılığı ile *su* ve *sevgi* arasında kurulan benzetme ilişkisi seslerle oluşturulmuş imajlarla

⁴ Aliterasyon ve anlam ilişkisi için bkz. Kaplan 2006, Aksan 1999.

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA YENİ BİR BENZETME KATEGORİSİ:
RİTMİK BENZETMELER

desteklenmektedir. Benzer şekilde ikinci örnekte yer alan *karmakarışık gibi gördüğüm, kara ağ* benzetmesinde baskın ve sert *k* sesi sertliği, karmaşıklığı, kötü olanı sessel olarak yansıtmaktadır.

Aliterasyon ritmik benzetmelerde her zaman çeşitli seslerin özelliklerinden yararlanarak anlama gönderme yapmak için kullanılmamıştır. Bazı kullanımlarda seslerden yararlanarak benzetmeyi cümlenin diğer öğelerinden ayıracak bir gruplandırma yapmak hedeflenmiştir.

Onunki gibi koyun kürkü koyduracağım ben de. (Y.Y.İ. s.15 str.7)

...istasyonda sanki bir simitçi, bir suçu arıyormuş gibi etrafa baktı.(A.Ş., s.114, str.23)

Bazı ritmik benzetmelerde aliterasyon benzetme unsurlarını birbirinden ayırmak için kullanılmıştır. Örneğin aşağıdaki birinci örnekte kendisine benzetilen ve benzeyen, ikinci örnekte ise kendisine benzetilen için iki ayrı ses grubu kullanılarak anlamsal fark sese yansıtılmıştır:

Bu dakikada, bu günün güzelliği, gökte ay, uzakta güneşin bir billur bahçe gibi pırlıtsı; hiçbir şey değil... (K.K.s.27 str.26)

Mercan Ustanın özenmeden yaptığı kemik kakmalı boya sandığımı yeni bir dünyaya doğar gibi seyredin. (G.O.H.O. s.41 str.8-9)

3.1.6. Asonans ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Asonans “ünlülerin tekrarıyla âhenk meydana getirmek sanatı”dır (Karataş 2004: 51). Aliterasyon gibi asonans da ritmik benzetmelerde sık kullanılan ritim unsurlarındandır. Derlemdeki ritmik benzetmelerde özellikle *gibi* edatının ünlülerine uygun olarak *i* ünlülerinin tekrarlandığı görülür:

...hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? (G.O.H.O. s.39 str.8-9)

... uzakta güneşin bir billur bahçe gibi pırlıtsı; hiçbir şey değil... (K.K.s.27 str.26)

Bununla birlikte ender olarak başka ünlü tekrarları da göze çarpar:

— *o oda sıcak mı? diye sormuşum gibi...* (Y.U. s.107 str.32 / s.108 str.1)

Derlemdeki örneklerde asonansın ender olarak aliterasyon gibi kelime gruplarını birbirinden ayırmak için kullanıldığı tespit edilmiştir:

Her şeyin fakir elbiseleri gibi lime lime, nem almış sıvalar gibi parça parça döküldüğü zaman... (T.Ü. s.84 str.3-5)

3.1.7. İkilemeler ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

İkileme “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün yinelenmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatipoğlu 1981: 11) İkilemeler dilin yaratma gücüne bağlı bir zenginliktir.

Derlemedeki örneklerde ikilemelere benzetmenin çeşitli unsurlarında yer verilir. İkilemeler benzetilene tasvir etmek için kullanılabilir:

...**şıp şıp şerbet** gibi kanı damlar. (A. s.43 str. 33-34)

Benzeyeni tasvir etmek için kullanılabilir:

Üstünden daha sabah sisi kalkmamış **ılık ılık tüter** gibi durgun deniz...
(Y.s.20 str.35-36)

Aynı şekilde benzetme yönünü anlatırken de kullanılabilir:

...bu kadar lastik çizme gibi **pırl pırl olmamalı** deniz. (H.B.N. s.59-60 str. 36/1)

İkilemelerin art arda kullanıldığı benzetme yapılarına da rastlanılmaktadır:

Pırl pırl, tane tane, ıslak ıslak, cam cam, billur billur, fanus fanus
çeşmibülbüller gibi yaşıyorsun dostum. (Ö.B.H. s.8 str.21)

Aynı ikilemenin tekrarlanarak ahengin daha da ön plana çıkartıldığı örnekler de bulunmaktadır:

sokakta bir kara oğlanın fircasıyla ayna gibi parlamış **yer yer kahverengi,**
yer yer çukulata ayakkabıları... (K.B.H. s.93 str.22-24)

3.1.8. Ek tekrarları ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Derlemede yer alan benzetmelerde özellikle sıralama ifadelerinde ek tekrarlarıyla bir vurgu ve ritim oluşturulduğu görülmüştür:

Bir insan yüzüne doğuştan gelip oturmuş **gülüş, üzüls, düşünüş** gibi şeylerin
hiç uçmaması lazım. (B. s. 12 str. 7-9)

Yoksa benim nahiyeye şöyle **etmek, böyle etmek, asfaltlamak, ağaçlar**
diktirmek, kanapeler kurdurtmak, güzelliğini bozdurmamak; bir otel, bir
fırın, bir hamam yapılmasını **sağlamak gibi** projelerim yoktu. (K.B.H. s. 95
str. 29-34)

O, ömrümde bir daha **tutamayacağım, seyrine doyamayacağım,** bir deniz
mahluku gibi. (A.Ş. s.140, str.17-18)

3.1.9. Benzetme yapısı tekrarları ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Bazı örneklerde art arda benzetmeler yapılarak anlam bakımından benzeyenin farklı yönleri vurgulanırken aynı zamanda benzetme edatının tekrarıyla da bir ahenk oluşturulmuştur:

Başını tüyler **gibi,** kediler **gibi,** temiz tülbentler ve mendiller **gibi** kokan
Pakize'nin dizlerine hiç mi hiç koyamıyacaktı. (Ö.B.H. s.6 str.10-11)

Kimsenin yanına sokulmayan, köpeğiyle konuşan bir adamın benim **gibi,**
senin **gibi** bir adam oluşuna **şaştım doğrusu**... (A.I. s.23, str.5)

...servetten, saadetten bir şeyler yokluyor **gibi,** bir altın babası hasis **gibi**
yoklardı. (K.E. s.46, str.22)

Kavun acısı **gibi,** zehir **gibi** bir acı. (Y.Y.İ. s.18 str.20)

3.2. Simetri ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

“Doğada, sanatta, insanda, insanın günlük kullanımlarındaki ürünlerde var olan simetri, sanat yapıtlarında güzel olanı ortaya koyan bir unsurdur. Antik çağdan beri pek çok sanat eserinde orantı ve simetri unsurları kullanılmış, sanat eserinin güzelliği bunlarla ifade edilmiştir” (Karagözlü 2015: 1479). Derlemde kelime, kelime grubu veya ses tekrarlarının simetrik kullanımları tespit edilmiştir. Simetri ile oluşturulan ritmik benzetmelerde simetri merkez noktası *gibi* edatıdır. Nitekim aşağıdaki benzetmede *iştahlı* sıfatıyla oluşturulan kelime grupları *gibi* edatını merkez alarak ifadeyi iki simetrik bölüme ayılmaktadır:

İştahlı insanlar gibi iştahlı martılar da oluyor. (İ.K.B.H. s.45 str.29-30)

Aşağıdaki örnekte ise art arda kurulan benzetmelerin ikisinde de benzetme edatından sonra ikileme kullanılarak yapısal bir simetri oluşturulmuştur:

*Her şeyin fakir elbiseleri gibi lime lime, nem almış sıvalar gibi parça parça
döküldüğü zaman yalnız sen varsın insan.* (T.Ü. s.84 str.3-5)

Yukarıdaki örnekte yer alan birinci benzetme grubunda *i*, ikinci grupta ise *a* ünlüleri tekrarlanmıştır. Dolayısıyla bu ifadede *gibi* benzetme edatının aynı zamanda farklı ses tekrarlarını ayıran bir merkez noktası şeklinde kullanımı da söz konusudur. Aynı durum farklı benzetme örneklerinde de görülmüştür. Örneğin aşağıdaki cümlede *gibi* edatından önce ve sonra aynı sesle başlayan kelimeler seçilerek simetrik bir uyum sağlanmıştır:

... bilekleri boğa bası bükecekmiş gibi kalın ve kıllı hamlacılar... (Y.s.21 str.3-5)

3.3. Karışık kullanımlar ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler

Yukarıda verilen örneklerin bir kısmında da görüldüğü gibi aynı benzetmede birden fazla ritim ögesi kullanılabilir. Ritmik benzetmelerde özellikle asonans ve aliterasyon kullanımı genellikle birlikte görülür. Aşağıda verilen birinci örnekte kelime başı *s* ünsüzü tekrarlanırken kelime içinde *i* ünlülerinin yoğunluğu göze çarpmaktadır. İkinci ve üçüncü örneklerde ise *k* ünsüzlerinin yanı sıra *i* ünlülerinin de tekrarlandığı görülmektedir. Son örnekte ise *m* ünsüzü ve *u* ünlüsü tekrarlanmaktadır:

*Gece yatağıma girer girmez çıkarır, avucuma alır, kulağıma kor, dinler,
sanki bir sevgiliyle, seni inleymişim gibi Zehra dünyalar benim olurdu.* (A.Ş. s.124, str.25)

Karadaki gibi işlemeli kafa denizde de. (İ.K.B.H. s.49, str.31)

*Bu sefer katı olarak içeriyeye çekilmeye karar vermiş gibi kapıyı kaparken
aralıkta bir çocuk hayali gördüm.* (A.Ş. s.115, str.12)

Ondan sonra mevzu bulmuş muharrir gibi ... oturup yazdım. (A.I. s.27, str.8)

Kelime tekrarları ve müştakların birlikte yer aldığı aşağıdaki cümle de karışık kullanımlar ile oluşturulmuş ritmik benzetmelere örnek niteliğindedir:

Karanlıkta bir kıvılcım, kara bir kıvılcım gibi pırıldadı. (Ö.B.H. s.5 str.21)

Aşağıdaki cümlede yer alan ritmik benzetme ise asonans, aliterasyon, müştaklar, ek tekrarları, ikilemeler ve *gibi* edatıyla kurulmuş benzetme yapılarının tekrarlarının hepsini içermektedir:

*Dinle duyduklarını bir dinsizin dinlediği ve duyduğunu da sezmiş gibi,
sereserpe, bile bilmeye, ata tuta, tek telde konuşan asık bir aralık kızmış gibi
yaptı. (T.Ü. s.80 str.29-32)*

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Türk edebiyatı metinlerinde Sait Faik hikâyeleri örneğinde geçen benzetmelerle oluşturulan bir derlem incelenmiş ve benzetmelerin bir kısmında ses, kelime ve yapı tekrarları, simetri veya bu unsurların karışık kullanımıyla ahenkli bir söyleyiş sağlandığı görülmüştür. Literatürde ritmik benzetmeler olarak adlandırılan fakat detaylı şekilde incelenmeyen bu benzetmeler, Filizok (2015) tarafından ritmik bir etkinin doğmasına yardım eden söz figürleri için yapılmış tasnifin derlemde tespit edilen örnekler dâhilinde detaylandırılmasıyla sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda örnekler (I) *tekrarlarla oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (II) *simetri ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler* ve (III) *karışık kullanımlar ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler* olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Tekrarlarla oluşturulmuş ritmik benzetmeler kategorisi ise kendi içinde (i) *kelime tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (ii) *müştaklar ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (iii) *yakın anlamlı kelimelerin tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (iv) *zıt anlamlı kelimelerin tekrarı ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (v) *aliterasyon ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (vi) *asonans ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (vii) *ikilemeler ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (viii) *ek tekrarları ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler*, (ix) *benzetme yapısı tekrarları ile oluşturulmuş ritmik benzetmeler* olmak üzere 9 alt türe ayrılmıştır.

Bununla birlikte bu çalışmayla savunulan “çağdaş Türk edebiyatında ‘ritmik benzetmeler’ olarak adlandırılabilir yeni bir benzetme türünün var olduğu” tezi beraberinde “Ritmik benzetmeler başlı başına bir kategori midir? Yoksa çağdaş edebiyatta nesrin şiire yaklaşmasıyla yaygınlaşan ritim unsurları kullanımlarının dile yansımalarından mı ibarettir?” sorularını da getirmektedir.

Kategori kavramı üzerine yapılan tanımlamalar bu çalışmayla ileri sürülen tezi destekler niteliktedir: Kategori “aralarında herhangi bir bakımdan ilgi veya benzerlik bulunan şeylerin tamamı”dır (TS 1104). Sınıflandırma ise nesnelerin bazı özel amaçlarla kategorilere ayrılması anlamına gelir; fikirlerin veya nesnelerin tanındığı, farklılaştırıldığı, anlaşıldığı ve düzenlendiği bir işlemdir. Klasik Aristo sınıflandırmasında kategoriler, üyeleri tarafından bir takım özellikleri paylaşan, farklı birimlerden oluşan gruplar şeklinde ele alınmıştır. Bu bakış açısına uygun olarak ritmik benzetmeler de diğer benzetme yapılarından farklı olarak kendi içinde bir takım özellikleri paylaşan ve paylaştıkları ilgi ve benzerliklerden yararlanılarak aralarında gruplandırma yapılabilen birimlerden oluşmaktadır.

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA YENİ BİR BENZETME KATEGORİSİ:
RİTMİK BENZETMELER

Bu çalışmada ileri süren tezin önemli bir başka destekçisi de dil teorisyenleri tarafından ritim ve kategorileştirme arasında kurulan bağlantılardır. Benveniste (1951/1971) *Dil Bilimsel İfade Açısından Ritim Kavramı* isimli makalesinde “ritim bundan böyle herhangi bir biçimin alt kategorisi olamaz. O bir topluluğun organizasyonudur... Eğer ritim bir söylemde bir anlam örgütlenmesi ise, artık ayrı bir seviyedir.” ifadeleriyle ritmin düzenleme ve yapılandırma özelliğine vurgu yapmıştır. Benzer olarak Meschonnic (1982: 70-71) de *Ritmin Eleştirisi* isimli çalışmasında “eğer anlam öznenin bir faaliyetiyse, eğer ritim bir söylemde bir anlam düzenlemesi ise, ritim bireyin söyleminde öznenin bir düzenlemesi veya yapılandırmasıdır. Ritim büyük veya küçük birimlerin düzenlemesidir.” der. Nitekim bu çalışmada da ritim unsurlarının benzetme yapılarında çeşitli anlam özelliklerine gönderme yapmak veya benzetme yapılarını diğer sözlüksel birimlerden ayırmak gibi anlam organizasyonları için kullanıldığı örneklerle ortaya koyulmuştur.

Bu durumda ritmik benzetmeler, genelde çağdaş Türk edebiyatında özelde Sait Faik’in dilinde bulunan bir benzetme türü olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte çağdaş Türk edebiyatında ritmik benzetmelere ne ölçüde yer verildiğinin belirlenmesi için bu benzetme türünün farklı yazarlarca kullanımları da araştırılmalıdır. Ritmik benzetmelerin yalnızca Türk edebiyatına özgü bir tür olup olmadığı sorusunun cevabına ise ancak dünya edebiyatındaki benzetme yapılarının benzer bir bakış açısıyla incelendiği karşılaştırmalı çalışmalar neticesinde ulaşılabilecektir.

Kısaltmalar

Eser kısaltmaları

- A.: Ağıt (< Son Kuşlar)
A.I: Ay Işığı (< Havada Bulut)
A.Ş.: Az Şekerli (< Az Şekerli)
B.: Bulamayan (< Son Kuşlar)
D.B.Ö.: Dülger Balığının Ölümü (<Alemdağda Var Bir Yılan)
G.O.H.O.: Gün Ola Harman Ola (< Son Kuşlar)
H.B.: Havada Bulut (< Havada Bulut)
H.B.N.: Haritada Bir Nokta (< Son Kuşlar)
İ.K.B.H.: İki Kişiyeye Bir Hikâye
K.B.H.: Korantlı Bir Hikaye (< Son Kuşlar)
K.E.: Karidesçinin Evi (< Havada Bulut)
K.K.: Kendi Kendime (< Son Kuşlar)
K.Y.K.: Kırlangıç Yuvasındaki Kadın (< Son Kuşlar)
Ö.B.H.: Öyle Bir Hikâye (<Alemdağda Var Bir Yılan)
R.M.: Rıza Milyon-er (<Alemdağda Var Bir Yılan)
TS = TDK Türkçe Sözlük
T.Ü.: Türk Ülkesi (< Son Kuşlar)
Y.: Yaşayacak (< Son Kuşlar)
Y.Ç.: Yandan Çarklı (< Son Kuşlar)

Y.U.: Yılan Uykusu (<Alemdağda Var Bir Yılan)
Y.Y.İ.: Yalnızlığın Yarattığı İnsan (<Alemdağda Var Bir Yılan)

Dil kısaltmaları

Fr.: Fransızca

İng.: İngilizce

Lat: Latince

Osm.: Osmanlıca

Diğer kısaltmalar

bkz.: bakınız

s.: sayfa

str. : satır

Kaynaklar

- AGAMBEN, Georgio, (2009), *Nesir Fikri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- AKSAN, Doğan, (1999), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 3. Baskı, Ankara: Engin Yayınevi.
- ALTUN, Hilal Oytun, (2012), “Eski Anadolu Türkçesinde Benzetme Yapıları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (17): 165-192.
- ASA, Meral, (2004), “Sait Faik’te Şiir ve Şiirsel Söylem”, Haz. Oğuzertem, Süha, *Ölümünün 50. Yılında Sait Faik Sempozyumu Konuşmalar, Bildiriler*. İstanbul: Alkım Yayınevi: 224-254.
- ATKINS, J. W. H., (2014), *Literary Criticism in Antiquity, 1. Cilt, Greek*, Cambridge Uni. Press: Cambridge.
- AYDIN, Emel, (2011), *Orhan Veli’nin Şiirlerinde Öykü İzleri, Sait Faik’in Öykülerinde Şiir İzleri*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BENVENISTE, Émile, (1951), “La notion de „rythme” dans son expression linguistique”, *Problèmes de linguistique générale, 1*, Paris: Gallimard, 327-345.
- BENVENISTE Émile, (1971) “The Notion of ‘Rhythm’ in its Linguistic Expression”, *Problems in General Linguistics*, Miami, FL: University of Miami Press.
- BREDIN, Hugh, (1998), “Comparisons and Similes”, *Lingua*, 105(1-2): 67-78.
- BRIK, Osip, (1995), “Ritim ve Sözdizim”, *Yazın Kuramı, Rus Biçimcilerinin Metinleri*, Haz. Tzvetan Todorov, Çev: Mehmet Rifat- Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- CAP= Association, Classical, (2013), *Proceedings*. Reprint. London: Forgotten Books, 72-3.
- CROFT, William ve CRUSE, D. Alan, (2004), *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- CRUSE, Alan, (2006), *A Glossary of Semantics and Pragmatics*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- ÇETİŞLİ, İbrahim, (2006), *Metin Tahlillerine Giriş 1 -Şiir-*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇINAR, Bekir, (2008), “Teşbih (Benzetme) Sanatına Dilbilimsel Bir Yaklaşım”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, Mart: 129-142.
- DAŞCIOĞLU, Yılmaz, (2007), “1980 Sonrası Hikâyelerde Şiirsellik”, Haz. Andı M. Fatih ve Ceylan Ömür, *Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu*, İstanbul: 50-57.
- DİLÇİN, Cem, (1999), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. Baskı, Ankara 1999, TDK yayınları.
- ELİAÇIK, Muhittin, (2013), “Bazı Belagat Kitaplarında “Teşbih” Sanatı Hakkında Tanım ve Tasnifler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 8/8, Yaz: 565-581.

ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA YENİ BİR BENZETME KATEGORİSİ:
RİTMİK BENZETMELER

- ELMAS, Nazım, (2010), “Adalet Ağaoğlu’nun Hikâye Dilinde Ritim”, *Journal of Black Sea Studies (Karadeniz Araştırmaları)*, 27: 181-190.
- FAİK, Sait, (1952), *Son Kuşlar*, Varlık Yayınevi.
- FAİK, Sait, (1954), *Alemdağ’da Var Bir Yılan*, Varlık Yayınevi.
- FAİK, Sait, (2001), *Az Şekerli*, (10. Baskı), Bilgi Yayınevi.
- FAİK, Sait, (2002), *Havada Bulut*, (13. Baskı), Yapı Kredi Yayınları.
- FİLİZOK, Rıza (2015), “Şiir ve Nesirde Ritim Nedir?”, <http://www.ege-edebiyat.org/wp/wp-content/uploads/%C5%9Eiir-ve-Nesirde-Ritim-Nedir.docx>, 01.12.2015.
- FISHELOV, David, (1993), Poetic and Non-Poetic Simile: Structure, Semantics, *Poetics Today*, 14/ 1: 1-23.
- FRAISSE, Paul, (2013), “Rhythm and Tempo”, *Psychology of Music*, Haz. Diana Deutsch, New York: Academic Press Inc, 149-181.
- FROMILHAGUE, Catherine, (1995), *Les Figures de Style*, Paris: Nathan.
- HATİPOĞLU, Vecihe, (1981), *Türk Dilinde İkileme*, Ankara: TDK Yayınları.
- http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=prose, 12.10.2016.
- <https://gorselsanatlar.wordpress.com/tag/ritim-nedir/>, 09.11.2006.
- Internet Encyclopedia of Philosophy, <http://www.iep.utm.edu/m-aesthe/>, 12.10.2016.
- ISRAEL, Michael ve diğerleri, (2004), “On Simile”, *Language, Culture, and Mind*, Haz. Achard Michel ve Kemmer Suzanne, Stanford CA: CSLI Publications, 123-135.
- İSLÂM, Ayşegül K., (2005), “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinde Şiirsel Söylem”, *Sakarya Üniversitesi Sait Faik Abasıyanık’ı Anma Günleri 18-19 Ekim 2004, Bildiriler*, Sakarya: SAÜ Rek. Yay.: 127-137.
- KAPLAN, Mehmet, (2006), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARAGÖZLÜ, Volkan, (2015), “Simetri ve Edebiyat: Klasik Türk Edebiyatında Simetrinin Görünümleri”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/8 Spring: 1479-1502.
- KIRAN, Zeynel ve Ayşe KIRAN (2006), *Dilbilime Giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- KOCAKAPLAN, İsa, (1992), *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Ankara: MEB Yayınları.
- KÜLEKÇİ, Numan, (1999), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları
- LEPPIHALME, Ritva, (1997), *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*, Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- LIDDELL, Henry George, and Robert Scott. “ῥυθμός”, in *A Greek-English Lexicon*, revised edition, combining the text of the ninth edition with an extensively revised and expanded Supplement. Oxford and New York: Oxford University Press, 1996. Online, Perseus Project
- MESCHONNIC, Henri, (1982), *Critique du rythme. Anthropologie historique du langage*, Lagrasse: Éditions Verdier.
- NGUYEN, Thuy Nga ve Zuckermann, Ghill’ad, (2012), “Stupid as a Coin: Meaning and rhyming similes in Vietnamese”, *International Journal of Language Studies (IJLS)*, Cilt 6(4): 97-118.
- ORTONY, Andrew, (1980) “Some psycholinguistic aspects of metaphor,” in R. Honenck and R. Hoffman, Eds., *Cognition and Figurative Language*, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Hillsdale, New Jersey, 69-83.
- ORTONY, Andrew, (1993), *Metaphor and Thought*, 2. Baskı, New York: Cambridge University Press.
- PİLTEN Ufuk, Şahru, (2015), “Dilbilimsel Açıdan Benzetme ve Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerindeki Görünümleri”, *Türk Dili*, Kasım-Aralık, Sayı: 767-768: 318-342.

Şahru PİLTEN UFUK

TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara: TDK Yayınları. = TS

ULLMANN, Stephen, (1970), *Semantics: An introduction to the science of meaning*,
Oxford: Blackwell.

WALES, Katie, (1989), *A Dictionary of Stylistics*, London: Longman.